

როზეტა გუჯეჯიანი

ივანე ჯავახიშვილი და სვანეთის ეთნოლოგიის კვლევის საკითხები

ივანე ჯავახიშვილი ქართული საისტორიო მეცნიერების არაერთი დარგის ფუძემდებელია და მას დიდი წვლილი მიუძღვის ეთნოლოგიის განვითარების საქმეშიც. საქართველოს ეთნოლოგისათვის უაღრესად ფასეულია ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომთა ის ნაწილი, რომლებშიც ფართოდაა გამოყენებული ქართული ეთნოგრაფიული მასალა: ქართველთა სამეურნო ყოფა, ქართველთა სოციალური ურთიერთობები და სამართალი, ქართველთა წინარეპრისტორიული რელიგიური სისტემა და სხვ.

ივანე ჯავახიშვილის კვლევის თავისებურება, ფაქტობრივად, ისტორიული ეთნოლოგიის მეთოდოლოგიას შეესაბამება, რადგან დიდი მეცნიერი ყოველი ისტორიული ფაქტის ანალიზის დროს ეყრდნობა არა მხოლოდ წერილობით წყაროებს, იგი იკვლევს არა მხოლოდ ქვეყნის ამა თუ იმ ეტაპის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სამართლებრივ ისტორიას, სამეფო ან სხვა მაღალ არისტოკრატიულ დინასტიებს, ომების ისტორიებს და სხვ., არამედ ყოველი საისტორიო ფაქტის დეტალური ანალიზის დროს ყურადღებას ამახვილებს ე. წ. ტოტალურ ისტორიაზე – მოსახლეობის ფართო ფენების ყოფაზე, ზოგადად ეროვნულ კულტურაზე, ეროვნული კულტურის მთავარი ელემენტების მატარებელ ხალხზე და ამ დროს ნარატიულ წყაროებთან ერთად განსაკუთრებულ ადგილს უთმობს ეთნოგრაფიულ მასალას.

ეთნოლოგიური მეცნიერებისათვის დიდი მნიშვნელობის მქონეა ივანე ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორია“ პირველი წიგნი, რომლის ნაწილი ქართველთა უძველესი რელიგიური სისტემის რეკონსტრუირებას ეძღვნება.¹ რწმენა-წარმოდგენათა არქაული, უძველესი ფორმების კვლევისას, ივანე

¹ ი. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. წ. I. თხზულებანი. ტ. I. თბ. 1979.

ჯავახიშვილი ფართოდ იყენებს ეთნოგრაფიულ მასალას და არქეოლოგიურ არტეფაქტებს, რომელთა ანალიზითაც აღადგენს წინარექრისტიანულ ქართულ რელიგიურ სისტემას, ცალკეულ რწმენა-წარმოდგენათა უძველეს ფესვებს და ავლენს ქართული კულტურის ძირითად არქეტიპებსაც. კვლევის მასშტაბური ხასიათი ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებს თანამედროვე ხასიათს ანიჭებს და დღევანდელი გადასახედიდანაც მისი დასკვნები – ქართველთა ეთნოგენეზის, ქართველთა ტრადიციული ყოფისა და კულტურის შესახებ – კვლავ აქტუალობას ინარჩუნებს.

ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სვანეთის ტრადიციული ყოფისა და კულტურის ანალიზს ზოგადქართულ კონტექსტში. ცნობილია, რომ ივანე ჯავახიშვილის მეცნიერული მემკვიდრეობის ერთ-ერთი თავისებურება აზროვნების მასშტაბურობა და საკვლევი ობიექტის კომპონენტების დეტალური ანალიზია. მეცნიერი სხვადასხვა ნაშრომში მსჯელობს სვანეთში დადასტურებული სამართლებრივი კულტურის, სამეურნეო ტერმინების, რწმენა-წარმოდგენათა სემანტიკის შესახებ. ივანე ჯავახიშვილი სვანურ მასალას ანალიზებს ისტორიულ კონტექსტში და კომპლექსურად: ავლენს ეთნოგრაფიულ ტერმინთა ეტიმოლოგიას, სემანტიკურ კვლას, ფაქტის სოციალურ როლსა და ფუნქციას, აღადგენს საკვლევი ობიექტის მთელ სტრუქტურას ზოგადქართულ ჭრილში.

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ივანე ჯავახიშვილის წვლილზე ქართული ისტორიულ-ეთნოლოგიური კვლევის მეთოდოლოგიის ჩამოყალიბების საქმეში, მის დამსახურებაზე ქართველთა უძველესი რელიგიური სისტემის რეკონსტრუქციის, ქართული სამართლის, საქართველოს ისტორიული ეკონომიკის შესწავლის თვალსაზრისით.

ივანე ჯავახიშვილის მეთოდოლოგიურ დაკვირვებებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ქართველთა ტრადიციული სულიერი და სოციალური კულტურის კვლევის დროს. აღსანიშნავია, რომ ისტორიულ-ეთნოგრაფიული კვლევის მეთოდის გაუმჯობესების კუთხით ფასდაუდებელი აზრია გამოთქმული „ქართული სამართლის ისტორიის“ შესავალში, რომელშიც მოცემულია ისტორიულ-შედარებითი მეთოდოლოგიის კრიტიკა.

ცნობილია, რომ XX საუკუნის დასაწყისში ფართოდ იყო გავრცელებული ისტორიულ-შედარებითი (სოციოლოგიური) კვლევის მეთოდოლოგია და გადმონაშთების თეორია, რამაც ქართული ყოფის ზოგიერთი ელემენტის ისტორიული განვითარების დინამიკიდან მოწყვეტით შესწავლა განაპირობა და ხელი შეეწყო ფაქტების ხელოვნურ არქაიზაციას. კვლევის ეს მეთოდო-

ლოგია გაბატონებული იყო საბჭოთა პერიოდშიც. ის, გადმონაშთების თეორიასა და სამყაროს მარქსისტულ-ლენინისტურ ხედვასთან ერთად, კვლევის ოფიციალურ იდეოლოგიურ სქემას წარმოადგენდა. ივანე ჯავახიშვილი ამ თვალსაზრისითაც გამოთქვამს კრიტიკულ მოსაზრებებს და აყენებს საკითხს, რომ საჭიროა ქართველთა კულტურის კვლევის დიფერენცირება „უღამწერლობო ტომთა“ კულტურის კვლევისაგან. ივანე ჯავახიშვილი ამ რთულ პრობლემას საკმაოდ ვრცლად განიხილავს ქართული სამართლის ისტორიის პირველი წიგნის შესავალში (1927 წელი). მეცნიერი მსჯელობს „სოციოლოგიური და შედარებითი სკოლისა და მეთოდის“ ყველაზე ცნობილი წარმომადგენლების (რუსეთის იმპერიაში) – მ. კოვალევსკისა და თ. ლენტოვიჩის – კვლევა-ძიების იმ თავისებურებაზე, რომლებსაც ისინი იყენებენ კავკასიის ხალხთა და მათ შორის, ქართველთა სამართლის ისტორიის კვლევისას. ივანე ჯავახიშვილი ზემოთ ნახსენები სამართალმცოდნეებისა და ქართველი სამართალმცოდნისა და ეთნოგრაფის ნიკო ხიზანიშვილი (ნ. ურბნელი) სამეცნიერო მოსაზრებების შესახებ, გვთავაზობს საყურადღებო კრიტიკულ ანალიზს და გამოთქვამს ჩვენი დროისთვისაც კი თანამედროვე დაკვირვებას: „ზემოთდასახელებული ორივე რუსი მეცნიერი კავკასიელთა თანამედროვე ზნე-ჩვეულებებში პირველყოფილი სოციალური ცხოვრების კვალს ეძებდნენ, მთელი კვლევა-ძიების უდიდესი ენერგია ამ პირველყოფილობის ძებნაში ილეოდა. ამის წყალობითვე მათი მიმდევარი ნ. ურბნელის ნაშრომებსაც ყურადღება ქართველ მთიელთა დაბალი უფლებრივი მდგომარეობისაკენ ჰქონდა მიპყრობილი და პირველყოფილობის ძიებისადმი მიდრეკილება ემჩნევა. მაგრამ რამდენადაც „უკულტურო“ და უმწერლობო ტომთა და ერთა სამართლის შესასწავლად კვლევის ასეთი მეთოდი ერთადერთი შესაძლებელი გზა არის, იმდენად მრავალსაუკუნოვანი კულტურისა და მწერლობის მქონეებელი ერის სოციალური ისტორიის შესწავლა მარტო ამ გზით უტყუარსა და ნაყოფიერ შედეგს ვერ მოგვცემს. ერის თანამედროვე ზნე-ჩვეულებათა სათანადოდ გამოყენებისათვის წინასწარ მათი ქრონოლოგიური განსაზღვრა არის აუცილებლად საჭირო...“²

ივანე ჯავახიშვილის ეს უმნიშვნელოვანესი მეთოდოლოგიური მითითება ფასეულია ეთნოლოგიისათვის, რადგან ჯერ კიდევ რუსეთის იმპერიისა და შემდეგ საბჭოთა პერიოდში, ქართველთა, განსაკუთრებით კი ქართველ მთი-

² ი. ჯავახიშვილი. ქართული სამართლის ისტორია. წ. I. თხზულებანი. ტ. VI. თბ. 1982, გვ. 14.

ელთა სოციალური და სულიერი ყოფის შესწავლა დიდიწილად ხორციელდებოდა ისტორიისაგან მოწყვეტილად და გადმონაშთების თეორიის საფუძველზე. სვანეთის, ხევის, ხევსურეთის, ფშავის, თუშეთის, მთიულეთის, მთის რაჭის, მთიანი სამეგრელოს ეთნოგრაფიული მასალის ანალიზის დროს სრულიად არ იყენებდნენ ისტორიულ წყაროებს და გვან შუა საუკუნეებში, ქვეყნის დაშლისა და დაქუცმაცების შედეგად წარმოქმნილ კულტურის რეგრესის პირობებში ხელახლა აღორძინებულ ხალხური თვითმმართველობის ფორმებსა და ჩვეულებით სამართალს არა მქორეულ მოვლენად, არამედ პირველყოფილი თემური წყობილების გადმონაშთებად მიიჩნევდნენ. მაგალითად, სვანეთის ჩვეულებითი სამართლის დეტალური კვლევა ივანე ჯავახიშვილის ზემოთ მოტანილი ხედვის სრულ დადასტურებას გვაძლევს: ადგილობრივი, სვანური ხალხური სამართალი არის არა კულტურის პირველადი ფაქტი, არამედ შედეგი მრავალსაუკუნოვანი ქართული სახელმწიფო და კანონიკური სამართლის კორელაციისა, რომელიც ახალი სახით და ფორმით – პაგანიზებული – ჩვეულებით სამართლად ყალიბდება 1801 წლიდან – რუსეთის იმპერიის მიერ ქართული სახელმწიფო სამართლის გაუქმების შედეგად. საერთო ქართული სამართლებრივი სისტემიდან მომდინარე ელემენტები საფუძველს უყრის საქართველოს მთიანეთის ლოკალურ სამართალს ფშავშიც, ხევსურეთშიც, თუშეთშიც და სხვ. ამ ლოკალურ სამართალში, ადგილობრივი ეთნოგრაფიული თავისებურებებიდან გამომდინარე, შეიმჩნევა ქართული ადათობრივი სამართლის ელემენტებიც, მაგრამ მთავარი პოსტულატები სახელმწიფო და საეკლესიო სამართლიდან არის გადმოსული. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი მასალა სვანეთის ჩვეულებით სამართალშია შემონახული, რადგან სვანეთში ქართული სამწიგნობრო კულტურის მდიდარი ტრადიციები არსებობდა და სახელმწიფო და კანონიკური სამართლის ნორმების გახალხურებული ელემენტები მწიგნობრული გზითაც გადადიოდა თაობიდან თაობაში და სამართლებრივი ნორმების და განაჩენების არაერთი „დაწერილიც“ შემოგვინახა ჩვენს დრომდე.³

³ რ. გუჯეჯიანი. ქრისტიანობისა და ტრადიციული ქართული კულტურის კორელაციის საკითხისათვის. საერთაშორისო პერიოდული ჟურნალი. „განათლება“. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 3. თბ. 2011, გვ. 130-143; რ. გუჯეჯიანი. ცოდვისა და დანაშაულის ურთიერთმიმართება ქართულ ჩვეულებით სამართალში (სვანეთი). სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები. წ. II. თბ. 2012, გვ. 259-268.

ივანე ჯავახიშვილი და
ქართველთა არქაული რელიგიური სისტემა

ივანე ჯავახიშვილი ქართველთა უძველესი რელიგიის კვლევის დროს დიდ ადგილს უთმობს სვანურ ეთნოგრაფიულ მასალას. მას შესწავლილი აქვს სვანეთში შემონახული უძველესი მსოფლმხედველობრივი ასპექტები, მითოლოგია, ფოლკლორი, რწმენა-წარმოდგენები, რომელთა გამოყენებითაც აღადგენს არა მარტო სვანთა, არამედ, ზოგადად, ქართველთა ერთიანი არქაული ყოფის სურათებსა და წინარექრისტიანულ რელიგიურ პანთეონს.⁴

მართალია, ივანე ჯავახიშვილის ზოგიერთი მოსაზრება წინარექრისტიანული ქართული პანთეონის შესახებ, ჩვენს დროში სხვაგვარად არის გააზრებული, მაგრამ ეს სრულიად ბუნებრივია: ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობის პერიოდში ეთნოგრაფიული მასალის სიმწირე და განზოგადებული სამეცნიერო დასკვნების არარსებობა ინფორმაციის უფრო კონკრეტიზაციის საშუალებას არ იძლეოდა. მიუხედავად ამისა, ივანე ჯავახიშვილის მიერ ჯერ კიდევ XX საუკუნის 20-30-იან წლებში გამოთქმული ესა თუ ის სამეცნიერო თეზა ქართველ მთიელთა ყოფაში შემონახული მითოლოგიური თუ რელიგიური რწმენა-წარმოდგენების არქეტიპების შესახებ – ჩვენი დროისთვისაც უმნიშვნელოვანესი ამოსავალია ამ საკითხთა კვლევის დროს.

განვიხილოთ ერთი კონკრეტულ ფაქტის – ლამპრობის დღეობის ამსახველი მასალის ივანე ჯავახიშვილისეული ინტერპრეტაცია. ცნობილია, ქართულ ტრადიციულ ყოფაში ტერმინი და რიტუალი „ლამპრობა“, რომელიც დასტურდება რამდენიმე მხარეში: სვანეთში (ორი დღეობის – მირქმისა (სვიმნობ) და ხალხური დღეობის „ლამპრობ//ლიმპარი//ნამპრობ//ლიჩედურალ“-ის დროს), მთიულეთში („ლამპრობა“), გუდამაყარში („ლამპრობა“), ფშავში („ლამპრობა“), ხევსურეთში („ლამპრობა“), ხევში („ამპარიობა“), გურიაში („ლამპრობა“) და სხვ. ჩვენი დროისათვის ლამპრობის ანთების წესი, ანთებული ლამპრებით ეკლესიისკენ მსვლელობა, ლამპრის მიტანა სასაფლაოზე, ლამპრებისაგან საერთო კოცონის დანთების ტრადიცია მოქმედია ზემო სვანეთში, ქვემო სვანეთის ერთ სოფელში (მახაში) და საქართველოს სხვა მხარეებში კომპაქტურად ჩასახლებულ სვანებს შორის. სხვაგან რიტუალი გაქრობის პირასაა. როგორც უკვე ითქვა, ზემო სვანეთში ლამპრების ანთების ტრადიცია ორ დღეობას ახასიათებს: ერთია მირქმის//მიგებების

⁴ ი. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. წ. I. თხზულებანი. ტ. I.

დღესასწაული, რომელსაც სვანურ კილოებზე ჰქვია „სვიმნობ“ და მეორეა უძღების კვირა დღის რიტუალი, რომელსაც სვანეთის სხვადასხვა ხეობაში ეწოდება „ლამპრობ“, „ლიმპარი“, „ნამპრობ“, „ლიჩედურალ“. სამეცნიერო და პოპულარულ ლიტერატურაში, ზოგიერთ შემთხვევაში, ეს ორი დღეობა ერთმანეთშია არეული, რაც მათ კვლევასა და მართებული დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობას ართულებს. საკითხის მეცნიერული შესწავლის ისტორია ივანე ჯავახიშვილით იწყება.

ივანე ჯავახიშვილის აზრით, ლამპრობას კავშირი აქვს თეთრი გიორგის ღვთაებასთან და მთვარის კულტთან და დღეობა უძველეს დროში ქართველთა ყველა ჯგუფში აღინიშნებოდა. მკვლევარი იშველიებს დარისპან მარგანიის ეთნოგრაფიულ მასალას და მოგვითხრობს, რომ „სვანურ წმიდა გიორგობაზე, მეკერძისა და ფარისევლის კვირას, წირვის დროს რამდენიმე სოფლის მცხოვრებნი დიდით-პატარამდის წმიდა გიორგის საყდარში მიდიან. ყველას ხელში ანთებული არყის ხის ტოტები უჭირავს. ეკლესიასთან რომ მივლენ, ანთებულ ხეებს ერთი-ერთმანეთზე სდებენ და დიდ ცეცხლს გააჩენენ ხოლმე. მერე ხალხი „დიდების“ ლოცვას და გალობას დაიწყებს. დიდებას მორჩება თუ არა, ხალხი სიმღერით შინ ბრუნდება და ორშაბათ დამემდის სიმღერა-თამაშობაში გაათენებს ხოლმე. ამ დღეობას სვანები „ლიმპარის“ უძახიან და ქართულს ლამპრობას უდრის... სვანურ წმიდა გიორგობაში განსაკუთრებული ყურადღების ღირსი „ლიმპარის“ ჩვეულებაა. ასეთივე ჩვეულება გურიაშიც სცოდნიათ“.⁵ როგორც ვხედავთ, ივანე ჯავახიშვილი საუბრობს, ეყრდნობა რა რეალურ ეთნოგრაფიულ მასალას (დ. მარგანი), ხალხური დღეობის „ლამპრობ//ლიმპარი//ნამპრობ//ლიჩედურალ“-ის შესახებ, ანუ, დიდი მეცნიერი განიხილავს გიორგობისადმი მიძღვნილ ლამპრობას და არა მირქმისადმი მიძღვნილ რიტუალს. დიდი მეცნიერის ეს დაკვირვება, მრავალმხრივ საყურადღებოა. მიუხედავად ეთნოგრაფიული მასალის სიმწირისა, ივანე ჯავახიშვილი ავლენს „ლამპრობის“ სახელით არსებულ ორ სხვადასხვა დღეობას და, როგორც შემდგომი კვლევები ადასტურებს, მისი სამეცნიერო ხედვა აბსოლუტურად მართებული და რეალურია.⁶ იქვე ივანე ჯავახიშვილი ყურადღებას ამახვილებს „ლამპრობის“ შესახებ არსებულ საისტორიო ცნობებზე, რომლებიც დაცულია „მატიანე ქართლისადმი“. „ქართლის

⁵ ი. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. წ. I. თხზულებანი. ტ. I, გვ. 97.

⁶ რ. გუჯეჯიანი. ლამპრობის ტრადიცია საქართველოში. კავკასიის ეთნოლოგიური კრებული. ტ. XVI. თბ. 2015, გვ. 57-78.

ცხოვრებიდან ჩანს, რომ ლამპრობა ძველი ქართული ჩვეულება ყოფილა: კვირიკე ქორეპოსკობოზის (ფადლას ძის)⁷ შესახებ იქ ნათქვამია: კვირიკემ „ესე პირი ითხოვა, რათა მას ზამთარსა არა აღიღონ ციხე ბოჭორმისა და შემდგომად აღვსებისა წარვიდეს და ნება სცეს; ...განუტევეს დღესა ლამპრობასა...“. ამის შემდეგ ივანე ჯავახიშვილი მეტად საყურადღებო დასკვნას აკეთებს: „როგორც ამ ნაწყვეტიდან ჩანს, მაშინაც ლამპრობა დაახლოვებით იმავე დროსა სცოდნიათ, როგორც ეხლა სვანები დღესასწაულობენ“.⁸ კულტურის ამ ერთი კონკრეტული ფაქტის კვლევის დროს, მწირი ეთნოგრაფიული მასალის პირობებშიც კი, ივანე ჯავახიშვილი განჭვრეტს დღესასწაულის გენეზისს და ავლენს მის ისტორიულ საწყისებსა და დიაქორნულ ჭრილს. ამგვარი მეთოდით უდგება ივანე ჯავახიშვილი ქართულ ეთნოგრაფიულ მასალას და ამიტომაც არ კარგავს მისი მეცნიერული მემკვიდრეობა მნიშვნელობას საუკუნის შემდეგაც.

ივანე ჯავახიშვილი და სვანეთის კულტურულ-სამეურნეო ყოფის საკითხები

ივანე ჯავახიშვილის კვლევის არეალში მოქცეულია ქართველთა კულტურულ-სამეურნეო ყოფის ყველა სფერო, რომელთა ანალიზის დროს დიდი ადგილი ეთმობა სვანეთის მასალას. ამ მხრივ განსაკუთრებით ძვირფასი მასალა დაუნჯებულია ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომში „საქართველოს ეკონომიკური ისტორია“, წიგნი I და II; აგრეთვე, ივანე ჯავახიშვილის რედაქტორობით გამოცემულ მრავალტომეულში – „მასალები საქართველოს შინამრეწველობისა და ხელოსნობის ისტორიისათვის“.

ივანე ჯავახიშვილი ნარატიული წყაროების, არქეოლოგიური და ეთნოგრაფიული მასალის შეჯერებით აცოცხლებს საქართველოს ტრადიციულ კულტურულ-სამეურნეო ტიპს, მეურნეობის ყველა სფეროს: მიწათმოქმედებას, მესაქონლეობას, ხელოსნობის სახეობებს, მეურნეობის დამხმარე დარგებს. ავლენს მეურნეობისა და ხელოსნობის ამა თუ იმ დარგის განვითარებისა და ისტორიულ დროში ცვალებადობის ეტაპებს, საქართველოს ისტორიულ-ეთ-

⁷ კვირიკე II ფადლას ძე (929-976 წწ.).

⁸ ი. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. წ. I. თხზულებაწი. ტ. I. გვ. 97. ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით. ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. ტ. I. თბ. 1955, გვ. 269.

ნოგრაფიულ მხარეთა სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებს, გამოკვეთს სავაჭრო გზებსა და მარშრუტებს, ურთიერთობას სხვა ქვეყნებთან და სხვ.⁹

მასალები საქართველოს შინამრეწველობისა და ხელოსნობის ისტორიისათვის 1930-იან წლებში იკრიბებოდა, მაგრამ ბევრად გვიან გამოიცა ხუთტომეულის სახით და ყოველი ტომის საერთო რედაქტორად ივანე ჯავახიშვილია მითითებული.¹⁰ როგორც უკვე ითქვა, სპეციალური ეთნოგრაფიული კითხვარები უშუალოდ ივანე ჯავახიშვილის მიერ იყო მომზადებული. სპეციალისტები ამ კითხვარების საშუალებით აგროვებდნენ საინტერესო მასალას როგორც დღევანდელ საქართველოს ტერიტორიაზე მოწყობილი ექსპედიციების ფარგლებში, ასევე მასალა შეკრებილია საინგილოდანაც (ისტორიული ჰერეთი, დღევანდელი აზრებაიჯანის რესპუბლიკა). თავისთავად ასეთი ყოველსომცველი ეთნოგრაფიული კითხვარის არსებობაც კი ქართული ეთნოლოგიური სკოლის ისტორიაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპია და მისი შემოქმედი დიდი ისტორიკოსი, ივანე ჯავახიშვილია.

„საქართველოს შინამრეწველობისა და ხელოსნობის მასალებში“ თავმოყრილია მრავალფეროვანი ინფორმაცია სვანეთის ტრადიციული მშენებლობის, სამშენებლო ტექნოლოგიების, ხალხური ავეჯის დამზადების, მიწათმოქმედების სახეობების (მეხოსტნეობა, მემინდვრეობა, მეხილეობა), მეწვისქვილეობის, მესაქონლეობის, კვებითი კულტურის, მელიორაციის სისტემის და სხვ., შესახებ.

ამოუწურავია ივანე ჯავახიშვილის წვლილი ქართული ეთნოლოგიის განვითარების საქმეში. გიორგი ჩიტაია, აჯამებდა რა დიდი ისტორიკოსის ღვაწლს, წერდა: „ივანე ჯავახიშვილი ჭეშმარიტად ქართული მეცნიერების ამლორძინებელია“¹¹. შეიძლება ითქვას, რომ ივანე ჯავახიშვილი ქართული ეთნოლოგიის განვითარების ერთ-ერთი ფუძემდებელიცაა და ქართული ეთნოლოგიის ქვედისციპლინა „ისტორიული ეთნოლოგია“ სწორედ მისგან იღებს სათავეს.

ივანე ჯავახიშვილის მეცნიერული მემკვიდრეობის ერთ-ერთი თავისებუ-

⁹ ი. ჯავახიშვილი. საქართველოს ეკონომიური ისტორია. თხზულებანი. ტ. V. თბ. 1986; ი. ჯავახიშვილი. მასალები საქართველოს ეკონომიური ისტორიისათვის. თბ. 1964.

¹⁰ მასალები საქართველოს შინამრეწველობისა და ხელოსნობის ისტორიისათვის. ტ. I. აღმშენებლობა და ავეჯი. თბ. 1976; ტ. III. საჭმელ-სასმელი. თბ. 1986; ტ. IV. სოფლის მეურნეობის დარგები. თბ. 1989.

¹¹ გ. ჩიტაია. ივანე ჯავახიშვილი და საქართველოს ეთნოგრაფია. შრომები ხუთ ტომად. ტ. II. თბ. 2000, გვ. 64.

რება აზროვნების მასშტაბურობა და საკვლევი ობიექტის კომპონენტების დეტალური ანალიზია. მეცნიერს სვანეთში დადასტურებულ რწმენა-წარმოდგენებისა თუ სოციალური და სამეურნო ყოფის სეგმენტები შესწავლილი აქვს კომპლექსურად: ავლენს ეთნოგრაფიულ ტერმინთა ეტიმოლოგიას, სემანტიკურ ველს, ფაქტის სოციალურ როლს და, ხშირ შემთხვევაში, სტრუქტურასაც, რომელთა ერთობლიობითაც აღადგენს საერთო ქართულ ელემენტებს. კვლევის კომპლექსურობა და სიღრმისეულობა ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებს უაღრესად თანამედროვე ხასიათს ანიჭებს და ეს განაპირობებს მისი მეცნიერული მემკვიდრეობის აქტუალობას საუკუნის შემდეგაც.

Rozeta Gujejiani

IVANE JAVAKHISHVILI AND ISSUES OF ETHNOLOGICAL STUDY OF SVANETI

Summary

Ivane Javakhishvili is the founder of many branches of historical science and he made major contribution to formation of ethnology as scientific discipline. Analysis of traditional way of life and culture of Svaneti takes the significant place in Ivane Javakhishvili's works. Ancient worldviews, mythology, folklore, beliefs and perceptions preserved in Svaneti were studied by Ivane Javakhishvili, who has reconstructed Georgian archaic life and pre-Christian pantheon.

The holistic thinking and detailed analysis of components of object of study is one of the peculiarities of Ivane Javakhishvili's scientific heritage. Every segment of beliefs and perceptions verified in Svaneti is comprehensively studied by scholar: he determines the etymology of ethnographic terms, semantic fields, social role and often structure of the fact. Comprehensiveness and deepness of study sets the extremely modern nature of Ivane Javakhishvili's works.

All other spheres of Georgians' everyday life are highlighted in the area of Ivane Javakhishvili's studies, and Svanetian materials have significant place in their analysis. In this regard especially valuable is an edition "Materials for the history of household and crafts of Georgia" issued under the editorship of Ivane Javakhishvili. The volume contains multifarious information on traditional construction technologies, furniture manufacturing, agriculture, cattle breeding, nutrition culture, and melioration system of Svaneti etc. Materials are prepared on the basis of special ethnographic reference book and information is obtained right from narrators.